עבודה זרה

עין יעקב

geulaquiz.com

פרק א

א עבודה זרה פרק א

ב א: אמר רבי יהושע בן לוי כל מצות שישראל עושין בעולם הזה הן באות ומעידות עליהם לעולם הבא שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו. יתנו עדיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עו"ג דרש רבי חנינא [בר פפא] ואי תימא רבי שמלאי לעתיד לבא מביא כביכול הקדוש ברוך הוא ספר תורה ומניחה בחיקו ואמר כל מי שעוסק בתורה יבא ויטול שכרו נכנסת מלכות פרס מ"ט משום דחשיבא בתרא מנא לן דכתיב וארו חיוה אחרי תנינא דמיה לדוב ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלים כדוב ושותים כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב פרס מאי טעמא עיילא סבור מחריבי בית המקדש הקדמונים סתרו ב"המק ואנן מיבנא בנינן:

ג ג: רבי מאיר היה אומר מנין שאפילו נכרי שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם מלמד שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר במצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצוה ועושה היו אומרים לפני הקב"ה רבונו של עולם ישראל שקבלוה היכן קיימוה אמר להן הקב"ה אני מעיד בישראל שקיימו את התורה כולה היו אומרים לפניו רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב בני בכורי ישראל אמר להם יבואו שמים וארץ ויעידו בם בישראל שקיימו את התורה כולה אומרים רבש"ע אף שמים וארץ נוגעין בעדותיהם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (דא"ר) [וא"ר] שמעון בן לקיש מ"ד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים את התורה מוטב ואם לאו הריני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו ואמר חזקיה מ"ד משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה אומר הקב"ה להן יבאו מכם ויעידו בישראל שקיימו את התורה כלה יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד ע"ג יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטי פרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העריות יבא נבוכד נאצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם יבא דריוש ויעיד דניאל שלא ביטל את התפלה יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני ויעידו בישראל שקיימו את התורה כלה שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו היו אומרים לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להם הקב"ה שוטים מי שטרח בערב שבת אוכל בשבת ומי שלא טרח בערב שבת מהיכן אוכל בשבת אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ומי מצי אמרי כהכי והאמר ריב"ל מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום ולא למחר לעשותם היום ולא היום ליטול שכרם אלא לפי שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו ואמאי קרי ליה מצוה קלה לפי שאין בה חסרון כיס:

ד ד: ואמר רבי יצחק אין שחוק לפני הקב"ה אלא אותו היום בלבד איני והאמר רב יהודה אמר רב י"ב שעות הוי היום שלשה שעות ראשונות כו' שניות יושב ודן את כל העולם כלו כיון שרואה עולם כלו מתחייב בדין עומד מעל כסא הדין ויושב על כסא רחמים שלישית יושב הקדוש ברוך הוא וזן את כל העולם כלו מקרני ראמים ועד ביצי כנים רביעית יושב ושוחק עם לויתן שנא' לויתן זה יצרת לשחק בו אמר רב נחמן בר יצחק עם בריותיו משחק על בריותיו אינו משחק אלא ואתו יום בלבד:

ה ה: אמר ליה רב אחא גלילאה לרב נחמן בר יצחק למ"ד מכי חרב בית המקדש אין שחוק לפני הקב"ה ברביעית מאי עביד יושב ולומד תורה לתנוקות של בית רבן ומנא לן דליכא שחוק קמיה אילימא מדכתיב ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו' דלמא אותו היום ותו לא אלא דכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי ודלמא שכחה הוא דליכא אבל שמחה מיהא איכא אלא מהכא החשתי מעולם אחריש אתאפק וגו' אלא מאי עביד בהו ברביעית יושב ומלמד תורה לתינוקות של בית רבן שנאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמלי מחלב ולעתיקי משדים ומקמי דליחרב בית המקדש דהוה שחוק לפני הקב"ה תנוקות מאן הוה מיגמר להו אב"א מטטרון ואב"א הא והא הקב"ה עביד תינח ביממא ובלילא מאי עביד אי בעית אימא כעין יממא ואי בעית אימא רוכב על כרוב קל שלו ושט בי"ח אלפים עולמות שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן ואי בעית אימא יושב ושומע שיר מפי חיות הקדש שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו וגו' מה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירה עמי איכא דאמרי [אמר ריש לקיש] כל העוסק בתורה בעולם הזה שהוא דומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא שהוא דומה ליום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו וגו' מה טעם יצוה ה' משום דבלילה שירה עמי. אמר ר' לוי כל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם:

ו ו: אמר רב יהודה אמר שמואל מאי דכתיב ותעשה אדם כדגי הים גו' למה נמשלו בני אדם לדגי הים לומר לך מה דגים שבים כיון שעולים ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשים מן התורה ומן המצות מיד מתים דבר אחר מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים אב"א בעה"ב ואב"א בה"ז אב"א בעה"ז וכדרבי חנינא דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ואב"א לעה"ב כדריש לקיש דאמר ריש לקיש אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה ומקדירה רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאים בה רשעים נדונין בה דכתיב כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעה"ז ולא ענף לעה"ב וצדיקים מתרפאים בה שנא' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק דבר אחר מה דגים שבים הגדול מחברו בולעו אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות הגדול מחברו בולעו והיינו דתנן ר' חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו:

ז ז: רבי חנינא בר פפא רמי כתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח וכתיב ימינך ה' נאדרי בכח לא קשיא כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה. רבי חמא בר חנינא רמי כתיב חמה אין לי וכתיב נוקם ה' ובעל חמה לא קשיא כאן בצדיקים כאן ברשעים רבי אחא בר חנינא [רב חיננא בר פפא] אמר חמה אין לי שכבר נשבעתי מי יתנני שלא נשבעתי ואהיה שמיר ושית במלחמה והיינו דא"ר אלכסנדראי מאי דכתיב והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש ממי אמר הקב"ה אבקש בניגני שלהם אם יש להם זכות אפדם ואם לאו אשמידם והיינו דאמר רבא מאי דכתיב אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להם שוע אמר הקדוש ברוך הוא כשאני דן את הצדיקים איני דן אותם כרשעים שכתוב בהם עוה עוה עוה אשימנה אבל צדיקים אני פורע מהם מעט מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה דבר אחר אפילו אין צדיקים עושין מצוה לפני אלא מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה אני מצרפו לחשבון גדול שנאמר אם בפידו להם שוע ד"א בשכר שמשועין לפני אני אושיע אותם והיינו דאמר רבא [ר' אבא] מאי דכתיב ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אני אמרתי אפדם בממונם בעולם זה כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כזבים והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורים בעה"ז כדי שיתחזקו זרועותם לעולם הבא ואלי יחשבו רע:

ח ח: משתבח להו רבי אבהו לצדוקי בדרב ספרא דאדם גדול הוא בקו ליה מכסא דתליסר שני יומא חד אשכחוהו אמרו ליה כתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם מאן דאית ליה סיסיא ברחמיה מסיק ליה לא הוה בידיה רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אתא רבי אבהו אשכחינהו אמר להו אמאי קא מצעריתו ליה אמרו ליה ולא אמרת לן דאדם גדול הוא ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא אמר להו אימור דאמינא לכו בתנאי בקראי מי אמרי לכו אמרו ליה ומאי שנא אתון דידעיתו והוא לא ידע אמר להו אנן דשכיחין גבייכו רמינן אנפשין [ומעיינין] (וידעינן דמעיינינן בקראי) אינהו לא מעייני בקראי אמרו ליה אימא לן את אמר להו אמשול לכם משל למה"ד לאדם שנושה בשני בני אדם אחד אוהבו וא' שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת:

ט ט: דרש רבי אבא בר כהנא מאי דכתיב חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם חולין הוא לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור אבל בצדיק גמור לא והכתיב וממקדשי תחלו ותני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה (מראש ועד סוף) מאל"ף ועד תי"ו חתם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינן גמורים:

י י: רב פפא רמי כתיב ואל זועם בכל יום וכתיב ולפני זעמו מי יעמוד לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור. תנו רבנן ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכו':

יא יא: אמר רב יוסף לא ליצלי אינש צלותא דמוספין בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד מ"ט (זמנין דמפקיד עליה) [כיון דמפקיד] דינא דלמא מעייני בעובדיה ומדחי אי הכי דצבור נמי דצבור נפישי זכותייהו אי הכי דיחיד דצפרא נמי כיון דאיכא צבור דקא מצלו לא מדחו והא אמרת שלש ראשונות כו' איפוך אב"א לעולם לא תיפוך ותורה דכתיב בה אמת דכתיב אמת קנה ואל תמכור אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין ודין דלא כתיב ביה אמת עושה הקב"ה לפנים משורת הדין:

יב יב: שאמר ריב"ל מ"ד אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום ולא מחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן ואריב"ל כל המצות שישראל עושים בעולם הזה הן באות ומעידות עליהם לעולם הבא שנאמר יתנו עדיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת. יתנו עדיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עו"ג:

יג יג: ואמר רבי יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים והיינו דא"ר יוחנן משום רשב"י לא היה דור ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראויין לאותו מעשה לא היה דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוין לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים ולא עשו אלא לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד שעשה תשובה אף אתם עשה תשובה אם חטא צבור אומרים להו לכו אצל צבור שעשו תשובה אף אתם עשו תשובה וצריכא דאי אשמועינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אבל צבור דמפרסם חטאיה אימא לא צריכא ואי אשמעינן צבור משום דנפישי ברחמי אבל יחיד [דלא אלימא זכותיה] אימא לא צריכא. והיינו דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה:

יד יד: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר' אלעזר אומר קשורה בו ככלב שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה. לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא:

טו טו: אמר ר"ל באו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא לא חטאו אנו לא באנו לעולם שנאמר אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם. חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון. למימרא דאם לא חטאו לא הוו מולידים והכתיב ואתם פרו ורבו. עד סיני בסיני נמי הא כתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לשמחת עונה והכתיב למען ייטב להם ולבניהם לעולם לאותם העומדים על הר סיני והא אמר ריש לקיש מ"ד זה ספר תולדות אדם וכי ספר היה לו לאדם הראשון אלא מלמד שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור ודור ודורשיו דור ודור וחכמיו דור ודור ופרנסיו כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו אמר ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם וא"ר אסי [יוסי] אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי לא תימא אנו לא באנו לעולם אלא אימא כמי שלא באנו לעולם למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והא כתיבי פרשת יבמות ופרשת נחלות. על תנאי ומי כתיב קרא על תנאי אין כדאמר ר"ל מ"ד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקדוש ב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את התורה מוטב ואם לאו הריני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו:

טז טז: מתיבי מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי וגו' לבטל מהם מלאך המות אי אפשר שכבר נגזרה גזירה (לבטל מהם מיתה אי אפשר שכבר נקנסה) הא לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא ז' עממין שולטים בהם שנאמר למען ייטב להם ולבניהם לעולם הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יוסי אומר לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהם שנאמר אני אמרתי אלהים אתם וחבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו ורבי יוסי נמי הא כתיב למען ייטב להם ולבניהם לעולם טובה הוא דהויא לעולם הא מיתה איכא אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו ותנא קמא הא כתיב אכן כאדם תמותון מאי מיתה עניות דאמר מר ארבעה חשובים כמת. עני. ומצורע. וסומא. ומי שאין לו בנים. עני דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ומאן נינהו דתן ואבירם והא חיו כיון שירדו מנכסיהן עשאן הכתוב כמתים. מצורע דכתיב אל נא תהי כמת. סומא דכתיב במחשכים הושיבני כמתי עולם. ומי שאין לו בנים דכתיב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי:

יז יז: ת"ר מי יתן והיה לבבם זה להם אמר משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה לכם לומר תן לנו אתה. כפויי טובה הם דכתיב ונפשנו קצה בלחם הקלוקל. בני כפויי טובה דכתיב האשה אשר נתת עמדי וגו' אף משה רבינו לא רמזה להם לישראל אלא לאחר ארבעים שנה שנא' ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וגו' [וכתיב] ולא נתן ה' לכם לב לדעת אמר רבא [רבה] שמע מיניה לא קאים אינש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין:

יח יח: ת"ר אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון בקשה וכן הוא אומר לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע וגו' ואומר לו הקשבת למצותי ויהיה כנהר שלומך וגו':

יט יט: א"ר יוחנן משום רבי בנאה מ"ד אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור אשריהם ישראל שבזמן שהם עוסקים בתורה ובגמילות חסדים יצרן מסור בידם ולא הם מסורים ביד יצרם שנאמר אשריכם זורעי על כל מים ואין זריעה אלא צדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים משלחי רגל השור והחמור. תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי:

כ ת"ר הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחברו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר רבי יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחרי המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל:

כא ת״ר וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר׳ מאיר רבי יהודה אומר חזרו בהן במטמונית אין מקבלין אותן בפרהסיא מקבלין אותן א״ד עשו דבריהם במטמונית מקבלין אותן בפרהסיא אין מקבלין אותן ר״ש ור׳ יהושע בן קרחה אומרים בין כך ובין כך מקבלים שנאמר שובו בנים שובבים א״ר יצחק איש כפר עכו א״ר יוחנן הלכתא כאותו הזוג׃

כב תניא רבי אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואח״כ יתפלל שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה׳ ישפוך שיחו וגו׳ אין שיחה אלא תפלה שנא׳ ויצא יצחק לשוח בשדה. רבי יהושע אומר יתפלל ואח״כ ישאל צרכיו שנאמר אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד ורבי אליעזר נמי הכתיב אשפוך לפניו שיחי ה״ק אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד ורבי יהושע נמי הכתיב תפלה לעני כי יעטוף ה״ק אימתי תפלה לעני בזמן שלפני ה׳ ישפוך שיחו מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי במאי קמיפלגי כדדרש רבי שמלאי דדרש ר׳ שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל מנ״ל ממשה רבינו דכתיב ה׳ אלהים אתה החלות וגו׳ וכתיב בתריה אעברה נא וגומר [ר׳ יהושע סבר ילפינן ממשה ורבי אליעזר סבר לא ילפינן ממשה שאני משה דרב גובריה]׃

כג כ׃ ת״ר כיון שראה אדם הראשון היום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי (העול׳ מתמעט) [עולם חשך בעדי] וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי [מן השמים] ישב ח׳ ימים בתענית ובתפלה כיון שנפלה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא עמד ועשה שמנה י״ט לשנה אחרת עשאן אלו ואלו י״ט הוא קבען לשמים והם קבעום לע״ג בשלמא למאן דאמר בתשרי נברא העולם יומי זוטי חזא ליה יומי אריכי אכתי לא חזא אלא למ״ד בניסן נברא העולם הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי. דהוו זוטי כולי האי לא חזא. ת״ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי [מן השמים] היה יושב בתענית [ובוכה] כל הלילה וחוה בוכה כנגדו וכיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא עמד והקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו שנאמר ותיטב לה׳ משור פר מקרן מפריס ברישא מקרין והדר מפריס אמר רב [שמואל] שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנא׳ מקרין מפריס מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב׃

כד כב׃ כי אתא רב דימי אמר תלתין ותרין קרבי עבדי רומאי בהדי אומה אחת ולא יכילו להו רומאי עד דשתפינהו. לישראל בהדייהו והכי אתנו בהדייהו אי מינן מלכי מנייכו אפרכי אי מנייכו מלכי מינן אפרכי שלחו להו רומאי לאומה אחת עד האידנא עבדינן בקרבא השתא נעבדו בדינא מרגלית ואבן טובה אי זה מהן יעשה בסיס לחברו שלחו להם מרגלית לאבן טובה אבן טובה ואינך איזה מהן יעשה בסיס לחברו אבן טובה לאינך. אינך וספר תורה אי זה מהן יעשה בסיס לחברו אינך לספר תורה שלחו להו אם כן אנן ישראל בהדן וס״ת גבן כפו להו. עשרין ושית שנין קמו בהימנותייהו בהדי ישראל ולא אשתעבדו בהו מכאן ואילך ואשתעבדו בהו מעיקרא מאי דרוש ולבסוף מאי דרוש מעיקרא דרוש ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך וגו׳ ולבסוף דרוש יעבר נא אדני לפני עבדו׃

כה תני רבי יוסי ברבי מלכות פרס בפני הבית ל״ד שנה מלכות אנטנינוס בפני הבית ק״פ שנה מלכות חשמונאי בפני הבית ק״ג שנה מלכות בית הורדוס ק״ג מכאן ואילך צא וחשוב כמה שנים אחר החורבן (וע׳ בגמ׳)׃

כו כג׃ תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו. ושני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח. ובעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו. ב׳ אלפים תורה מאימת אילימא ממתן תורה עד הכא ליכא כולי האי (ועוד) דכי מעיינ׳ בהו שפיר בשני דתוהו תרתי אלפא ופרטא דהאי אלפא הוא דהוי. אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתין שנין הוה כמה בצירו מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמני שנין [הויא] וכי מעיינת מואת הנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה ארבע מאה וארבעין ותמני שנין הויין׃

כז א״ר חנינא אחר ת׳ לחורבן הבית אם יאמר לך קח שדה שוה אלף דינרין בדינר א׳ אל תקח במתניתא תנא אחר ד׳ אלפים ורל״א שנה לבריאת העול׳ אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרין בדינר אח׳ אל תקח. [מאי ביניהו איכא ביניהו תלת שנין דמתניתא טפיא תלת שנין]׃

כח כד׃ תני רבי יוסף מ״ד הנה קטין נתתיך בגוים שאין מעמידין מלך בן מלך בזוי אתה מאד שאין להם לא כתב ולא לשון׃

כט כה׃ אמר ליה אנטונינוס לרבי בעינא דילוך אסוירוס בני תחותי ותתעבד טבריא קלניא ואי אמינא להו חדא עבדי תרתי לא עבדי אייתי גברא ארכביה (אכתפיה לחבריה) [אחבריה] ויהב ליה יונה לעילאי בידיה וא״ל לתתאה דיימר ליה לעילאי דניפרח יונה מידי׳ אמר ש״מ ה״ק לי את (תבא) [בעי] מינייהו דאסוירו׳ בני ימלוך תחותי ואימא ליה לאסוירוס דתתעביד טבריא קלניא א״ל קא מצערין לי חשובי ארם אעייליה לגנתא כל יומא הוה עקר החד פוגלא [ממישרא] קמיה אמר ש״מ ה״ק לי קטול חד חד מינייהו ולא תתגרי בהו בכולהו ונימא ליה מימר בהדיא אמר שמעי חשובי דארם ומצערי

ליה ונימא לי׳ בצנעה משום דכתיב כי עוף השמים יוליך את הקול הויא ליה ברתא ושמה גירא וקא עבדה איסור׳ שדר ליה גרגירא שדר ליה כוסברתא שרר ליה כרתי שדר לי׳ חסא כל יומא הוה משדר ליה מטרתא דדהבא פריכא וחיטי אפומייהו א״ל אמטי ליה חיטי לרבי א״ל רבי לא צריכנא דאית לי טובא א״ל ליהוי למאן דבתרא דיהבו לבתראי דאתי בתרך דאתו מינייהו ליפקי עלייהו הויא ליה הוא נקירתא דהוה אתי מביתי׳ לבי רבי וכל יומא הוו אתו תרי עבדי הדיה חד קטיל אבבא דבי רבי וחד קטיל אבבא דביתיה וא״ל בעידנא דאתינא לא נשכח אינש בהדך יומא חד אשכחיה לרבי חנינא בר חמא דהוה יתיב א״ל לא אמינא לך בעידנא דאתינא לא נשכח גברא קמך א״ל לית דין בר אינש א״ל אימא ליה ליזל וליקרי לה הוא עבד דגאני אבבא [דקאים וליתי] אזל ר״ח בר חמא אשחיה דקטיל אמר היכי לעביד איזל ואימא ליה דקטיל אין משיבין על הקלקלה אישבקיה איזיל השתא מזלזלנא במלכות בעי רחמי עליה ואחייה ושדריה אמר ידענא דאפי׳ זוטרי דאית בכו מחיי מיתי נינהו ומיהו בעידנא דאתינא לא נשכח אינש בהדך כל יומא הוה משמש ליה לרבי [ומאכיל לי׳ ומשקי לי׳] וכי הוה בעי רבי למיסק לפורייה הוה גחין קמיה א״ל סק עילואי לפוריך א״ל לאו אורח ארעא לזלזולא במלכות כולי האי אמר מי ישימני מצע תחתיך לעה״ב א״ל אית לי לעלמא דאתי א״ל אין תנ״ה מלכיה ולא כל מלכיה כל נשיאיה ולא כל שריה מלכיה ולא כל מלכיה פרט לאנטונינוס בהן אסוירוס כל נשיאיה ולא כל שריה פרט לקטיעא בר שלום:

ל כו: קטיעא בר שלום מאי היא דההוא קיסר דהוה סגי ליה ליהודאי אמר להו לחשיבי מלכותיה מי שעלתה לו נימא ברגלו יקטענה ויחיה או יניחנה ויצטער אמרו לי יקטענה ויחיה אמר להו קטיעא בר שלום חדא דלא מכלית להו דכתיב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם מאי קאמר אילימא דבדרתינהו בארבע רוחות השמים לימא בארבע אלא כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל ועוד קראו לך מלכותא קטיעא א״ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא שדו ליה לקמוניא חלולא כד נקטי ליה ואזיל אמרה ליה ההוא מטרוניתא וי לה לאילפא דאזלה בלא מכסא (שקיל סכינא קטעא לערלתא גחין) נפל על רישא דערלתא וקטעה שיניה אמר יהבית מכסאי חלפית ועברית כי קא שדו ליה אמר כל נכסאי לר׳ עקיבא וחבירו נפק ר״ע ודרש והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו יצאת בת קול ואמרה קטיעא בר שלום מזומן לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים. אנטונינוס שמשיה לרבי אדרכן שמשיה לרב כי שכיב אנטונינוס אמר רבי נתפרדה חבילה כי שכיב אדרכן אמר רב נתפרדה חבילה:

לא כז: אונקלוס בר קלוניקוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה משכינהו בקראי ואיגיירו הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה אמר להו לא תימרו ליה מידי כד נקטיה ליה ואזל אמר להו אימא לכו מלתא בעלמא ניפורא נקיט גורא קמי פיפיורא פיפיורא נקיט נורא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקומא קומא מי נקיט נורא קמי איניש אמרו ליה לא אמר להו הקב״ה נקט נורא קמיה ישראל כתיב וה׳ הולך לפניהם יומם וגו׳ איגייר כולהו הדר שדר גונדא אחרינא בתריה אמר להו לא תשתעו כלל בהדיה כי נקטין ליה ואזלי חזי מזוזתא דמנח׳ אפתחא אותיב ידיה עלה אחיך אמרו ליה אמאי קא מחייכת אמר להו מנהגו של עולם מלך יושב מבפנים ועבדיו משמרין אותו מבחוץ אבל הקב״ה עבדיו מלפנים והוא משמרן מבחוץ שאמר ה׳ ישמר צאתך ובואך וגו׳ איגייר ותו לא שדר אבתריה ויאמר ה׳ לה שני גוים בבטנך א״ר יהודה אמר רב אל תקרא שני גוים אלא שני גיים זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קישות ולא בימות החמה ולא בימות הגשמים דאמר מר צנון מחתך המאכל חזרת מהפך המאכל קישות מרחיב בני מעים והא תנא דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמם קשואים שהם קשים לגוף כחרבות לא קשיא הא ברברבא הא בזוטרא:

לב כח: אמר רב יהודה אמר שמואל עוד אחרת יש להם ברומי אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חגר ומלבישין אותו בלבושו של אדם הראשון ומניחין לו קרקפלו של רבי ישמעאל בראשו ותלו ליה בצואריה מתקלי ארבעה זוזי פיזא ומחפין את השוקים באינך ומכריזין וקורין לפניו סך קירי פלסתר אחוהי דמרנא זייפנא דחמא חמא ודלא חמא לא חמא מאי אהני ליה לרמאה ברמאותי׳ ולזייפנא בזייפנותיה ומסיימי בה הכי וי לדין כד יקום דין:

לג כט: ת״ר כשנתפס רבי אליעזר העלוהו לגרדום לידון אמר ליה אותו הגמון זקן שכמותך יתעסק בדברים בטלים הללו א״ל נאמן עלי הדיין כסבור אותו ההגמון עליו הוא אומר והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים אמר לו האמנתני דימוס פטור אתה וכשבא אל ביתו נכנסו תלמידיו לנחמו ולא קבל מהן תנחומין א״ל ר״ע [רבי] הרשני לומר לפניך דבר אחד ממה שלמדתני אמר לו אמור אמר לו רבי שמא דבר אפיקורסות בא לידך והנאך הדבר ועליו נתפשת אמר לו עקיבא הזכרתני פעם אחת הייתי מהלך ומצאני אחד אמר לי כתיב בתורתכם לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה׳ אלהיך וגומר מהו לעשות ממנו בית הכסא לכהן גדול ולא אמרתי לו כלום אמר לי [כך לימדני] כי מאתנן זונה קבצה עד אתנן זונה ישובו ממקום הטנופת באו למקום הטנופת ישובו והנאני הדבר ועל ידי זה נתפשתי ועברתי על מה שכתוב בתורה הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה. הרחק מעליה דרכך זו אפיקורסת. איכא דאמרי הרחק מעליה דרכך זו אפיקורסת ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה ועד כמה אמר רב חסדא עד ארבע אמות ורבנן האי מאתנן

זונה מאי דרשי ביה כדרב חסדא דא״ר חסדא כל זונה שנשכרת סופה שוכרה שנאמר ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך ותהי להפך ופליגא דרבי פדת דא״ר פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד שנאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. עולא כי הוה אתא מבי רב הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידייהו ואמרי לה אבי הדייהו ופליגא דידיה אדידיה דאמר עולא שום קריבה בעלמא אסור משום לך לך אמרין לגזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב:

לד ל: כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים ומאחר שלא שבו היכן ישיגו הכי קאמר ואם ישובו לא ישיגו למימרא דכל דפריש מאפיקורס׳ מיית והא ההיא אתתא דאתת לקמיה דרב חסדא ואמרה ליה קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול ואמר להו רב חסדא טרחו לה בזוודתא ולא מתה כיון דאמרה ליה קלה שבקלות עשיתי מכלל דאפיקורסת נמי הויא בה האי דלא מתה משום דלא הדרה בה שפיר. איכא דמתני הכי מאפיקורסת אין מעבירה לא והא ההיא אתתא דאתת לקמיה דרב חסדא אמרה לי הקלה שבקלות עשתה בנה קטן מבנה גדול ואמר להו רב חסדא זוידו לה זוודתה ומתה מדקאמר ליה קלה שבקלות עשתה מכלל דאפיקורסת הויא בה:

לה לא: ומעבירה לא והתניא אמרו עליו על אלעזר בן דרדיא שלא הניח זונה [אחת בעולם] שלא בא עליה פעם אחת שמע שיש זונה בכרכי הים ונוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות בשעת הרגל דבר אמרה אלעזר בן דרדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך רחמים נבקש על עצמינו שנאמר כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך רחמים נבקש על עצמינו שנאמר כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה אמר חמה ולבנה בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך רחמים נבקש רחמים על עצמינו שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה אמר כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים אמרו עד שנבקש עליך רחמים נבקש על עצמינו שנאמר ונמקו כל צבא השמים אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו יצאתה ב״ק ואמרה רבי אלעזר בן דרדיא מזומן לחיי העולם הבא והא הכא בעבירה הוה ומית התם כיון דאביק ביה טובא כאפיקורסת הוה דמיא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה בשעה אחת אמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלים אותם אלא שקורין אותם רבי:

לו לב: רבי חנינא ורבי יונתן הוו אזלי באורחא כי מטו להנהו תרי שבילי חד הוה פצי אפתחא דע״ג וחד הוה פצי אפתחא דזונות אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפתחא דע״ג דנכיס יצריה אמר ליה אידך ניזיל אפתחא דזונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא כי מטו להתם חזינהו לזונות (דאכנען) [איתכנעו] מקמייהו א״ל מנא לך הא א״ל כתיב מזמה תשמור עליך תבונה תנצרכה. אמרו ליה רבנן לרבא מאי מזמה אילימא תורה דכתיב בה זמה ומתרגמינן עצת חטאין וכתיב הפליא עצה הגדיל תושיה אי הכי מזמה זמה מבעי ליה אלא מאי מזמה מדברי זמה תשמור עליך תורה:

לז לג: ת״ר כשנתפסו רבי אליעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון אמר לו ר״א בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון אשריך רבי חנינא שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסתי על ה׳ דברים אמר לו ר״ח בן תרדיון אשריך שנתפסת על ה׳ דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול שאתה עסקת בתורה ובג״ח ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד וכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה מאי ללא אלהי אמת אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה. ובג״ח לא עסק והתניא ר׳ אליעזר בן יעקב אומר אל יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אא״כ ממונה עליה ת״ח כר״ח בן תרדיון הימוני מהימן מעבד לא עבד והתניא אמר לו ר׳ מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים מעבד עבד כדבעי ליה לא עבד:...

לח לד: אתיוה לר״א בן פרטא א״ל מ״ט תנית מאי טעמא גנבת אמר להו אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא מדהא לא איתא הא נמי לא איתא ומ״ט קרו לך ר׳ רבן של טרסיים אני אייתו ליה תרי קיבורי אמרו ליה הי דשתיא והי דערבא אתרחיש ליה ניסא אתיא זיבורא וייב על דערבא ואתיא זיבורתא ויתיב על דשתיא אמר להו הא דשתיא והא דערבא ומ״ט לא אתית [אמר להו] זקן אני ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם אמרו ועד האידנא כמה סבי ארמוס אתרחיש ניסא וארמס חד סבא בההוא יומא ומ״ט שבקת עבדך לחירות אמר להו לא היו דברים מעולם קם חד מינייהו לאסהודי ביה אתא אליהו אידמי ליה בחד מחשיבי דמלכותא א״ל שבקוה מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו בהא נמי מתרחיש ליה ניסא וההוא גברא בישותיה הוא דקא מחוי לולא אשגח ביה קם למימר להו הוה כתיבא אגרתא דהוה כתיב מחשובי דרומאי לשדורי לקיסר ושדרות בידיה להההוא גברא אתא אליהו פתקיה ארבע מאה פרסי אזל ולא אתא:

לט לה: אתיוה לרבי חנינא בן תרדיון א״ל מאי טעמא קא עסקת בתורה אמר להו כאשר צוני ה׳ אלהי מיד גזרו עליו לשרפה ועל אשתו להריגה ועל בתו לישב בקובה של זונות. עליו לשרפה שהיה הוגה את השם באותיותיו והיכי עביד הכי והא תנן אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו אין לו

חלק לעולם הבא להתלמד עבד התניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות ואלא מאי טעמא איענש משום דהוגה את השם בפרהסיא הוה. ועל אשתו להריגה דלא מיחתה בו מכאן אמרו כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש עליו. ועל בתו לישב בקובה של זונות דאמר רבי יוחנן פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי אמרו כמה נאה פסיעותיה של ריבה זאת מיד דקדקה בפסיעותיה והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב עון עקבי יסובני עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסבבין אותו ביום הדין. ובשעת הוצאת שלשתן הצדיקו עליהם את הדין הוא אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אשתו אמרה אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. בתו אמרה גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני האדם אמר רבי כמה גדולים שלשה הצדיקים הללו שנזדמנו להם שלשה מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין:

מ לו: תנו רבנן כשחלה רבי יוסי בן קסמא הלך ר״ח בן תרדיון אצלו לבקרו א״ל חנינא אחי אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה שהחריבה ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדין היא קיימת ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונחת בחיקך אמר לו מן השמים ירחמו אמר לו אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר מן השמים ירחמו תמהני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש אמר ליה ר״ח מה אני לעולם הבא אמר לו כלום בא מעשה לידך אמר ליה רבי מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים אמר לו אם כן מחלקך יהא חלקי ומגורלך יהא גורלי אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קסמא והלכו כל גדולי רומי לקוברו והספידוהו הספד גדול ובחזרתן מצאו לר״ח בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו הביאוהו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהר אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אלמלא אני נשרפתי לבדי [היה] קשה הדבר [לי] ועכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי מי שיבקש עלבונה של תורה הוא יבקש עלבוני אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה אמר להן גוילין נשרפין ואותיותיו פורחות אף אתה פתח פיך ותכנס בך האש אמר להן מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו א״ל קליסטנירו רבי אם אני מרבה עליך בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לעולם הבא אמר לו הן אשתבע לי אשתבע לו מיד הרבה עליו בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו ויצאתה נשמתו במהרה אף הוא קפץ ונפל לתוך האור יצאתה בת קול ואמרה ר״ח בן תרדיון וקליסטנירו מזומנים לחיי העולם הבא בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים:

מא לז: ברוריה דביתהו דר׳ מאיר ברתיה דרבי חנינא בן תרדיון הות אמרה ליה זילא בי מלתא דיתבה אחותי בקובה של זונות שקל תרקבא דדינרין ואזל ואמר אי לא אתעביד בה איסורא מתרחיש ניסא ואי עבדת איסורא לא מתרחיש ניסא אזל נקט נפשיה כחד פרשא אמר לה השמיעי לי אמרה ליה דשתנא אנא אמר לה מתרחנא לך אמרה ומאי נפקא לך מינאי דאיכא נפישין דשפירי מינאי טובא אמר שמע מינה לא אתעביד בה איסורא כל דאתי אמרה ליה הכי אזל לגבי שומר דידה אמר ליה הבה ניהלי א״ל מסתפינא ממלכותא א״ל שקול תרקבא דדינרי פלגא פלח ופלגא ליהוי לך א״ל וכי שלמי מאי איעביד א״ל אימר אלהא דמאיר עננני אלהא דמאיר עננני ומיתצלת א״ל ומי יימר דהכי הוא א״ל השתא חזית הוו הנהו כלבי דאכלי אנשי שקל קלא פתק בהו אתו עליה למיכליה אמר אלהא דמאיר עננני שבקוהו יהבה ליה ניהליה לסוף אשתמע מלתא בי מלכא אתיוה אסקוה לזקיפא אמר אלהא דמאיר עננני אחתוה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה עובדא חקקוה לדמותיה דר״מ אפתחא דרומאי אמרי כל דחזייה ליה לתפסיה יומא חד חזיוה רהטי אבתריה רהט מקמייהו ואזל לבי זונות א״ד בשולם חזא טמש בהא ומתק בהא וא״ד אתא אליהו אידמי ליה כזונה כרכתיה ואחדתיה אמרי ח״ו אי ר״מ הוה לא הוה עביד הכי קא ערק לבבל איכא דאמרי משום האי מעשה וא״ד ממעשה דברוריה:

מב לח: ת״ר ההולך לאיצטדינין ולכרקום וראה את הנחשים ואת החברים בוקיון מוקין מוליגין לוליון סגלרין סגלרינן הרי זה מושב לצים ועליהם הכתוב אומר ובמושב לצים לא ישב וסמיך ליה כי אם בתורת ה׳ חפצו הא למדת שהדברים הללו מביאים [את האדם] לידי בטול תורה ורמינהו הולכין לאצטדינין [מותר] מפני שצוח ומציל לכרקום [מותר] מפני ישוב מדינה ובלבד שלא יתחשב עמהם ואם נתחשב עמהם אסור קשיא איצטדינין אאיצטדינין וקשיא כרקום אכרקום בשלמא כרקום אכרקום ל״ק כאן במתחשב עמהם כאן בשאין מתחשב עמהם אלא איצטדינין אאיצטדינין קשיא תנאי היא דתניא אין הולכין לאיצטדינין מפני מושב לצים ר׳ נתן מתיר מפני שני דברים אחד מפני שצוח ומציל ואחד מפני שמעיד עדות אשה להשיאה. תנו רבנן אין הולכין לאיצטדיאות ולקירקסאות מפני שהיו מזבלין שם בזמן הבית לע״ג דברי ר״מ וחכמים אומרים מקום שהיה מזבלין שם היה אסור משום חשד ע״ג מקום שלא היה מזבלין היה אסור מפני מושב לצים מאי בינייהו אמר רבי חנינא מסורא נשא ונתן איכא בינייהו:

מג לט: דרש רבי שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו׳ וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב ומאחר שלא ישב מהיכן לץ אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ ואם לץ עליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא אמר ר׳ אלעזר כל המתלוצץ יסורין באין עליו שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. אמר להו רבא לרבנן במטותא

מינייכו דלא תתלוצצו דלא לייתו יסורין עלייכו אמר רב קטינא וכל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין שנאמר משך ידו את לוצצים אמר ר״ל כל המתלוצץ נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם דכתיב יום עברה היום ההוא אמר רבי אושעיא כל המתיהר נופל בגיהנם שנא׳ זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עבירה אלא גיהנם דכתיב יום עברה היום ההוא וגו׳. אמר ר׳ (תנחום) [חנילאי] בר חנילאי כל המתלוצץ גורם כלייה לעולם שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כלה ונחרצה אמר ר׳ אלעזר קשה היא שתחילתו יסורין וסופו כלייה. דרש רבי שמעון בן פזי מאי דכתיב אשרי האיש אשר לא הלך וגו׳ אשרי מי שלא הלך לטרטיאות ולקרקסיאות ובדרך חטאים לא עמד [זה שלא עמד] בקנגיון ובמושב לצים לא ישב [שלא ישב] בתחבולות שמא יאמר אדם הואיל ולא הלכתי לטרטיאות וקרקסיאות ולא עמדתי בקנגיון אלך ואגרה בשינה תלמוד לומר כי אם בתורת ה׳ חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה:

מד מ: א״ר שמואל בר נחמן אמר רבי יוחנן [יונתן] מ״ד אשרי האיש אשר לא הלך וגו׳ אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה אברהם שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה מפני שאנשי דור הפלגה רשעים היו שנאמר הבה נבנה לנו עיר ובדרך חטאים לא עמד [שלא עמד] במעמד אנשי סדום מפני שאנשי סדום חטאים היו שנא׳ ואנשי סדום רעים וחטאים ובמושב לצים לא ישב שלא ישב במושב אנשי פלשתים שאנשי פלשתים ליצנים היו שנאמר ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק וגו׳:

מה מא: אשרי איש ירא את ה׳ אשרי איש ולא אשה אמר ר׳ עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש רבי יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש. במצותיו חפץ מאד א״ר אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו כדתנן הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע״מ לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע״מ לקבל פרס:

מו מב: כי אם בתורת ה׳ חפצו תניא [א״ר] אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה׳ חפצו לוי ור״ש ברבי הוו יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סדרא שלים ספרא לוי אמר לייתו לן משלי ור״ש [ברבי] אמר לייתו לן תהלים כפיוה ללוי ואתיוה לתהלים כי מטו כי אם בתורת ה׳ חפצו פירש רבי ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה׳ חפצו וגו׳ א״ל לוי לרבי נתת לי רשות לעמוד א״ר אבדימי בר חמא בר חסא כל העוסק בתורה הקב״ה עושה לו חפצו שנא׳ כי אם בתורת ה׳ חפצו אמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה׳ חפצו ואמר רבא בתחלה נקראת התורה על שמו של הקב״ה ולבסוף נקראת על שם שלו שנאמר כי אם בתורת ה׳ חפצו ובתורתו וגו׳:

מז מג: ואמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה ואח״כ יהגה שנאמר בתורת ה׳ והדר ובתורתו יהגה ואמר רבא לעולם ליגרס אינש ואע״ג דמשכח ואע״ג דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה גרסה כתיב ולא כתיב טחנה. רבא רמי כתיב על גפי וכתיב על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא רבא רמי כתיב בראש מרומים וכתיב עלי דרך בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי דרך עולא רמי כתיב שתה מים מבורך וכתיב ונוזלים מתוך בארך בתחלה מבורך ולבסוף מתוך בארך אמר רבא א״ר סחורה א״ר הונא מ״ד הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם קובץ על יד ירבה. אמר רבא ידעי רבנן להאי מלתא ועברי עלה א״ר נחמן בר יצחק אנא עבידתה ואיקיימה בידי. א״ר שיזבי משום ר״א בן עזריה מ״ד לא יחרוך רמיה צידו צייד הרמאי לא יחיה ולא יאריך ימים ורב ששת אמר צייד הרמאי יחרוך כי אתא רב דימי אמר משל לצייד שצד צפרים אם משבר כנפיה של ראשונה מתקיימת בידו ואם לאו אינה מתקיימת בידו:

מח מד: והיה כעץ שתול על פלגי מים אמרי דבי רבי ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ואנא מסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם שבקוה ואזול קמי דרבא אמר להו הני מילי בסברא אבל גמרא מחד רבא מעלו כי היכי דלא לפלוג לישני. על פלגי מים א״ר תנחום בר חנילאי לעולמם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא ושליש במשנה ושליש בתלמוד ומי ידע כמה חיי כי קאמרינן ביומי. אשר פריו יתן בעתו אמר רבא אם פריו יתן בעתו עלהו לא יבול ואם לאו על הלומד ועל המלד עליהם הכתוב אומר לא כן הרשעים וגו׳:

מט מה: אמר רבי אבא אמר רב הונא [אמר רב] מ״ד כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ועד כמה א״ר זירא עד ארבעין שנין והא רבא אורי התם בשוין. ועלהו לא יבול [אמר רב אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה] א״ר אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב מנין שאפי׳ שיחת [חולין של] תלמידי חכמים צריכה תלמוד שנאמר ועלהו לא יבול:

נ מו: אמר ריב״ל דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו כתוב בתורה דכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון. שנוי בנביאים דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר

לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח [את דרכיך] ואז תשכיל. ומשולש בכתובים דכתיב כי אם בתורת ה׳ חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. מכריז רבי אלכסנדראי מאן בעי חיי מאן בעי חיי כניפו ליה כולי עלמא ואתו לגביה אמרו ליה הב לן חיי אמר להו מי האיש החפץ חיים וגו׳ נצור לשונך מרע גו׳ שמא יאמר אדם הואיל ונצרתי את לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה אלך ואגרה בשינה תלמוד לומר סור מרע ועשה טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. מעשה ברבי שמעון בן גמליאל שהיה עומד על גבי מעלה בהר הבית וראה כותית אחת שהיתה נאה ביותר ואמר מה רבו מעשיך ה׳ ואף ר״ע ראה אשת טורנוסרופוס ורק ושחק ובכה רק שהיתה [באה] מטפה סרוחה שחק דעתידה למיגיירה ונסיב לה בכה דהאי שופרא בלי בארעא רבנן אודיי הוא דמודו דאמר מר הרואה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו. ולאסתכולי מי שרי מיתיבי ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל איש באשה נאה אפי׳ היא פנויה באשת איש ואפי׳ היא מכוערת ולא בבגדי צבע של אשה ולא בחמור ולא בחמורתה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופפת בשעה שנזקקין זה לזה ואפי׳ מלא עינים כמלאך המות קרן זוית הואי׃

נא מז׃ אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים ובשעת פטירתו של אדם עומד למעלה מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטפה של מרה תלויה (בה) [בו] כיון שרואה אותו החולה מזדעזע ופותח את פיו וזורק טפה של מרה לתוך פיו ממנו מת ממנו מסריח ממנו פניו מוריקות. ממנו מת נימא פליגא אדאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אמר לי מלאך המות אי לאו דחיישינא ליקרא דברייתא הוה פרענא להו בית השחיטה כבמה דלמא ההיא טפה מחתכת להו לסימנין. ממנה מסריח מסייע ליה לרבי חנינא בר כהנא דאמר רבי חנינא בר כהנא אמרי בי רב הרוצה שלא יסריח מתו יהפכנו על פניו׃

נב מח׃ ת״ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות. זהירות מביאה לידי זריזות. זריזות מביאה לידי נקיות. נקיות מביאה לידי פרישות. פרישות מביאה לידי טהרה. טהרה מביאה לידי קדושה. קדושה מביאה לידי ענוה. ענוה מביאה לידי יראת חטא. יראת חטא מביאה לידי חסידות. חסידות מביאה לידי רוח הקדש. רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכלם שנאמר אז דברת בחזון לחסידיך. ופליגא דריב״ל דאמר ריב״ל ענוה גדולה מכלן שנא׳ יען משח ה׳ אותי לבשר ענוים. חסידים וצדיקים לא נאמר כאן אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכלם׃

פרק ב

א **עבודה זרה פרק ב** - נ יָתִיב רַבִּי אַמִּי (ורבי אסי) וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אַקִּילָעְאִדְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, פָּתַח חַד מִינַיְהוּ וְאָמַר: וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן, פָּתַח אִידָךְ [מִינַיְהוּ] וְאָמַר: מַאי אֲהַדְּרוּ לֵיהּ [חַבְרוֹהִי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר]? (ישעיה ס) ״כָּל צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ״ וְגוֹ׳. אָמַר לָהֶם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כֻּלָּם גֵּרִים גְּרוּרִים הֵם לֶעָתִיד לָבוֹא. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה? (צפניה ג) ״כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה [לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה״]. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְדִלְמָא מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דְּהַדְרֵי בָּהּ? אָמַר לְהוּ רַב יוֹסֵף: (שם) ״לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד״ כְּתִיב.

ב נא ״וַיִּשְׁלַח נַפְתָּלִי בְּעָרֵיהָ״ וְגוֹ׳.אשתשר (ש״א ו) מַאי ״וַיִּשְׁלַח נַפְתָּלִי״? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה. (וכן אמר) רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה, אָמַר רַב: (שעקמו) [שֶׁיִּשְׁרוּ] פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּיאָרוֹן וְאָמְרוּ שִׁירָה. וּמַה שִּׁירָה אָמְרוּ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: (שמות טו) ״אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר: (ישעיה יב) ״וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא: הוֹדוּ לַה׳ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ״ וְגוֹ׳. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִזְמוֹרָא יַתְמָא, (תהלים צח) ״מִזְמוֹר שִׁירוּ לַה׳ שִׁיר חָדָשׁ, כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה״ וְגוֹ׳. רַבִּי (אלעזר) [אֱלִיעֶזֶר] אוֹמֵר: (שם צט) ״ה׳ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים״. רַבִּי שְׁמוּאֵל [בַּר נַחְמָנִי] אָמַר: (שם צג) ״ה׳ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ״. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: ״רָנִּי וְרָנִי הַשֹּׁטָה, הִתְנוֹפְפִי בְרוֹב הַהֲדֶרְךְ הַמְחוּשָׁקָה בְּרִקְמֵי זָהָב הַמְהֻלָּלָה בִּדְבִיר אַרְמוֹן הַמְּפוּאָרָה בַּעֲדֵי עֲדָיִים״. רַב אַשִׁי מַתְנִי לָהּ לְהָא דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אַהָא: (במדבר י) ״וַיְהִי בִּנְסוֹעַ הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳, וְיִשְׂרָאֵל מַאי אָמוּר? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: ״רָנִּי וְרָנִי הַשֹּׁטָה״ וְגוֹ׳. אָמַר (רבא) [רַב:] כְּמַאן קָארוּ פַּרְסָאֵי לְסִפְרָא ׳דְּבִיר׳? מֵהָכָא: (שופטים א) ״וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קִרְיַת סֵפֶר״. אָמַר רַב אַשִׁי: כְּמַאן קָרוּ פַּרְכָּאֵי לְנַדָּה ׳דִּשְׁתָּנָא׳? מֵהָכָא: (בראשית לא) ״כִּי דֶרֶךְ נָשִׁים לִי״.

ג נב ״וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ וְיָרֵחַ עָמָד, עַד יִקֹּם גּוֹי אֹיְבָיו, הֲלֹא הִיא כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר״ (יהושע י). מַאי ״סֵפֶר הַיָּשָׁר״? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה סֵפֶר אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁנִּקְרְאוּ ׳יְשָׁרִים׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כג) ״תָּמוּת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים״ וְגוֹ׳. וְהֵיכָא רְמִיזָא? (בראשית מח) ״וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם״. אֵימָתַי יִהְיֶה ״מְלֹא גּוֹיִם״? בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדָה לוֹ חַמָּה לִיהוֹשֻׁעַ. (רבי אלעזר אומר: זה ספר משנה תורה. ואמאי קרי ליה: ״ספר הישר״? דכתיב ביה (דברים ו) ״ועשית הישר והטוב בעיני ה׳״ וגו׳. והיכא רמיזא? (שם ג) ״בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ״. אימתי ״בהם עמים ינגח, יחדיו אפסי ארץ״? בשעה שעמדה לו חמה ליהושע.) (יהושע י) ״וַיַּעֲמֹד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם, וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים״. וְכַמָּה? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע

שָׁעֵי, אָזַל שִׁית וְקָם שִׁית, אָזַל שִׁית וְקָם שִׁית, כֻּלָּה מִלְּתָא כְּיוֹם תָּמִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, אָזַל שִׁית וְקָם שִׁתִּים עֶשְׂרֵה, אָזַל שִׁית וְקָם שִׁתִּים עֶשְׂרֵה. עַמִּידָתוֹ כְּיוֹם תָּמִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, אָזַל שִׁית וְקָם תַּרְתֵּי סְרֵי, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע, שְׁנֵאֲמַר: ״וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים״, מִכְּלָל, דְּמֵעִיקָּרָא לָאו כְּיוֹם תָּמִים הֲוָה. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּתוֹסְפְתָּא פְּלִיגִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, אָזַל שִׁית וְקָם תְּרֵיסַר, אָזַל שִׁית וְקָם תְּרֵיסַר, עַמִּידָתוֹ כְּיוֹם תָּמִים. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ, אָזַל שִׁית וְקָם תַּרְתֵּי סְרֵי, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. ״וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים״. (מכלל דמעיקרא לאו כיום תמים הוה.) רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, אָזַל שִׁית וְקָם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, מַקִּישׁ עַמִּידָתוֹ לִבְיאָתוֹ, מַה בִּיאָתוֹ כְּיוֹם תָּמִים, אַף עַמִּידָתוֹ כְּיוֹם תָּמִים.

ד נג תָּנָא: כְּשֵׁם שֶׁעָמְדָה לוֹ חַמָּה לִיהוֹשֻׁעַ, כָּךְ עָמְדָה לוֹ לְמֹשֶׁה, וּלְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן. (בשלמא) יְהוֹשֻׁעַ, קָרָא. נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, גְּמָרָא. אֶלָּא מֹשֶׁה מְנָא לָן? (אמר רבי אלעזר:) אַתְיָא ׳אָחֵל׳ ׳אָחֵל׳. כְּתִיב הָכָא: (דברים ב) ״אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ״. וּכְתִיב בִּיהוֹשֻׁעַ: (יהושע ג) ״אָחֵל גַּדֶּלְךָ לְעֵינֵי הָעַמִּים״. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַתְיָא ׳תֵּת׳ ׳תֵּת׳. כְּתִיב הָכָא: ׳תֵּת׳, וּכְתִיב הָתָם: (שם י) ״בְּיוֹם תֵּת ה׳ אֶת הָאֱמֹרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר נַחְמָנִי אָמַר: (אתיא) מִגּוּפֵיהּ דִּקְרָא [שֶׁמַּעְתָּ לֵיהּ]: (דברים ב) ״אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ״. אֵימָתַי ״וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ״? בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדָה לוֹ חַמָּה לְמֹשֶׁה. מֵיתִיבִי: (יהושע י) ״וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו״. אִי בָּעֵית אֵימָא: שָׁעוֹת הוּא דְּלָא נְפִישִׁין כּוּלֵי הַאי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אַבְנֵי בָּרָד לֹא הֲווֹ, דִּכְתִיב: (שם) ״וַיְהִי בְּנָסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳, וַה׳ הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם״ וְגוֹ׳. (ש״ב א) ״וַיֹּאמֶר לִלְמֹד (את) בְּנֵי יְהוּדָה קָשֶׁת, הֲלֹא הִיא כְתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר״, מַאי ׳סֵפֶר הַיָּשָׁר׳? אָמַר רַבִּי [חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי] יוֹחָנָן: זֶה סֵפֶר אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁנִּקְרְאוּ ׳יְשָׁרִים׳, דִּכְתִיב: (במדבר כג) ״תָּמוּת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים״. הֵיכָא רְמִיזָא? (בראשית מט) ״יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ, יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ״. אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה יָד כְּנֶגֶד עֹרֶף? הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ קָשֶׁת. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: (על) [וְזֶה] סֵפֶר מִשְׁנָה תּוֹרָה, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ ׳סֵפֶר הַיָּשָׁר׳? דִּכְתִיב: (דברים ו) ״וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה׳״. הֵיכָא רְמִיזָא? (שם לג) ״יָדָיו רַב לוֹ״, אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה שְׁתֵּי יָדַיִם? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ קָשֶׁת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: (על) [וְזֶה] סֵפֶר שׁוֹפְטִים, אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ ׳סֵפֶר הַיָּשָׁר׳? דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שופטים יז) ״בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה״. הֵיכָא רְמִיזָא? (שם ג) ״לְמַעַן דַּעַת דֹּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם מִלְחָמָה״, אֵיזוֹ הִיא מִלְחָמָה שֶׁצְּרִיכָה לִמּוּד? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ קָשֶׁת. וּמְנָא לָן דִּבְיהוּדָה כְּתִיב? דִּכְתִיב: (שם א) ״מִי יַעֲלֶה לָנוּ בַּתְּחִלָּה אֶל הַכְּנַעֲנִי לְהִלָּחֶם בּוֹ? וַיֹּאמֶר ה׳: יְהוּדָה יַעֲלֶה״. (ש״א ט) ״וַיֶּרֶם הַטַּבָּח אֶת הַשּׁוֹק וְהָעֶלְיָהּ וַיָּשֶׂם לִפְנֵי שָׁאוּל״. מַאי ׳וְהָעֶלְיָהּ׳? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: הַשּׁוֹק וְהָאַלְיָה, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ: ׳וְהָעֶלְיָהּ׳? מְשׁוּם דְּמִסְמְכָא שׁוֹק לְאַלְיָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: חָזֶה וְשׁוֹק, וּמַאי ׳וְהָעֶלְיָהּ׳? דְּמַחְתֵּי לֵיהּ לְחָזֶה עִילּוּיֵי שׁוֹק, [כִּי בָּעֵי אָנוּפֵי], וּמַנְפֵּי לָהּ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: שׁוֹק וְשׁוּפְיֵהּ, וּמַאי ׳וְהָעֶלְיָהּ׳? מְשׁוּם דְּשׁוּפְיֵהּ, עִילּוּיֵי שׁוֹק קָאֵי.

ה נד תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין לִכְזִיב, וּפָגְעוּ בָּהֶן לִסְטִים וְאָמְרוּ: לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין? אָמְרוּ לָהֶם? לְעַכּוֹ, כֵּינָן שֶׁהִגִּיעוּ לִכְזִיב, פָּרְשׁוּ. אָמְרוּ לָהֶם: תַּלְמִידֵי מִי אַתֶּם? אָמְרוּ לָהֶם: תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמְרוּ [לָהֶן]: אַשְׁרֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידָיו, שֶׁלֹּא פָּגַע בָּהֶן אָדָם רַע מֵעוֹלָם. רַב מְנַשֶּׁה הֲוָה אָזֵיל לְבֵי תּוּרְתָּא, פָּגְעוּ בֵּי גַּנְבֵי, אָמְרוּ לוֹ: לְהֵיכָן אַתָּה הוֹלֵךְ? אָמַר לָהֶן: (לסוריא) [לְפוּמְבְּדִיתָא]. כִּי מָטָא לְבֵי תּוּרְתָּא, פֵּרֵשׁ. אָמְרוּ לֵיהּ: תַּלְמִידָא דִּיהוּדָה רַמָּאָה אַתְּ? אָמַר לְהוּ: יַדְעִיתוּ לֵיהּ? לֵיהֲווּ הַנָּךְ אִינְשֵׁי בִּשַׁמְתֵּיהּ. (אזול) [אָזְלוּ], עָבוּד גְּנֵיבְתָא עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְלָא אַצְלְחוּ. כֵּינָן דְּחָזוּ, אַתִּי כּוּלְּהוּ, (ושרו) [תָּבְעוּ] שַׁמְתַּיְהוּ. הֲוָה בְּהוּ חַד גַּרְדָּנָא, לָא אָתָא (למשרא) [לְשַׁרוּיֵהּ] שַׁמְתֵּיהּ, אַכְלֵיהּ אַרְיָא, וְהַיְנוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: גַּרְדָּנָא דְּלָא טַיְיָא, שַׁתָּא בָּצְרָה מִשְׁנֵיהּ. תָּא חֲזִי מַה בֵּין גַּנְבֵי דְּבָבֶל, לְלִסְטִים דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ו [אִיתְמַר. מְנַיִן לְמִילָה בְּגוֹי שֶׁהִיא פְּסוּלָה? דְּרוּ בַּר פָּפָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר: (בראשית יז) ״וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר״. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: ״הַמּוֹל יִמּוֹל״. מַאי בֵּינַיְיהוּ? [עֲרֵבִי מָהוּל וְגַבְנוּנִי מָהוּל אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מַאן דְּאָמַר: ״הַמּוֹל יִמּוֹל״ אִיכָּא. וּמַאן דְּאָמַר: ״אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר״ לֵיכָּא. וּלְמַאן דְּאָמַר: ״הַמּוֹל יִמּוֹל״ אִיכָּא, וְהָתְנַן: קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה מִן הָעַרְלִים, מֻתָּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בִּמּוּלֵי גּוֹיִם. אַלְמָא אַף עַל גַּב דִּמְהִילִי, כְּמַאן דְּלָא מְהִילִי דָּמוּ. אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁמֻּתּוּ אֶחָיו מֻחְמֶּרֶת מִילָה וְלֹא מָלוּהוּ, לְמַאן דְּאָמַר: ״וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר״ אִיכָּא, לְמַאן דְּאָמַר: ״הַמּוֹל יִמּוֹל״ לֵיכָּא. וּלְמַאן דְּאָמַר: ״הַמּוֹל יִמּוֹל״ לֵיכָּא, וְהָתְנַן: קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה מִמּוּלִים, אָסוּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֻתָּר בְּמוּלֵי גּוֹיִם. אַלְמָא: אַף עַל גַּב דְּלָא מְהִילִי, כְּמַאן דְּמְהִילִי דָּמוּ! אֶלָּא] אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: אִשָּׁה, לְמַאן דְּאָמַר: ״וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר״ לֵיכָּא, דְּאִשָּׁה לָאו בַּת מִילָה הִיא. וּלְמַאן דְּאָמַר: ״הַמּוֹל יִמּוֹל״ אִיכָּא, דְּאִשָּׁה כְּמַאן דְּמְהִילָא דָּמְיָא. וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִשָּׁה לָא? וְהָכְתִיב: (שמות ד) ״וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר״, קְרִי בֵּיהּ: ״וַתַּקַּח״, וְהָכְתִיב: ״וַתִּכְרֹת״? קְרִי בֵּיהּ: ״וַתַּכְרֶת״, דְּאָמְרָה לְאִינָשׁ אַחֲרִינָא וְעָבַד. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אָתָאי אִיהִי וְאַתְחְלָה, וְאָתָא מֹשֶׁה וְאַגְמְרָה.

ז נה כְּתִיב: (מ״ב ז) ״אִם אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם״ וְגוֹ׳, וְהָא אִיכָּא חַיֵּי שָׁעָה? אֶלָּא [לָאו] לְחַיֵּי שָׁעָה לֹא חַיְשִׁינַן. מֵיתִיבִי: לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן אָדָם עִם הַמִּינִין, וְאֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶן אֲפִלּוּ לְחַיֵּי שָׁעָה. וּמַעֲשֶׂה בְּבֶן דָּמָה בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהִכִּישׁוֹנָחָשׁ, וּבָא יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סְכַנְיָא לְרַפְּאוֹתוֹ,

וְלֹא הִנִּיחוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. אָמַר לוֹ: יִשְׁמָעֵאל אָחִי הַנַּח לִי וְאֶתְרַפֵּא מִמֶּנּוּ, וַאֲנִי אָבִיא לְךָ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מֻתָּר, וְלֹא הִסְפִּיק לִגְמֹר הַדָּבָר, עַד שֶׁיָּצְאָה נִשְׁמָתוֹ וּמֵת. קַאֲרֵי עֲלֵיהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אַשְׁרֶיךָ בֶּן דָּמָה שֶׁגּוּפְךָ טָהוֹר וְנִשְׁמָתְךָ יָצְאָה בְּטָהֳרָה, וְלֹא עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי חֲבֵרֶיךָ שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: (קהלת י) ״וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנֻּהוּ נָחָשׁ״. שַׁאנִי מִינוּת [דְּמַשְׁכָּא], דְּאַתְּי (למיסרך) [לְמִיסַּשַׁךְ] בַּתְרֵיהּוּ. אָמַר מַר: וְלֹא עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי חֲבֵרֶיךָ שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: ״וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנֻּהוּ נָחָשׁ״. אִיהוּ נַמִּי חִוְיָא דְּרַבָּנָן קָאָמַר לֵיהּ, דְּלֵית לֵיהּ אֲסוּתָא. מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ? (כדאמר רב נחמן בר יצחק:) (ויקרא יח) ״וָחַי בָּהֶם״ וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? הַנֵּי מִילֵּי בְּצִינְעָא, אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא לָא. דְּתַנְיָא: הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאִם (אומר) [אוֹמְרִים לוֹ] לְאָדָם, עֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה וְאַל תֵּהָרֵג, שֶׁיַּעֲבֹד וְאַל יֵהָרֵג? שֶׁנֶּאֱמַר: ״וָחַי בָּהֶם״ וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. יָכוֹל אֲפִלּוּ בְּפַרְהֶסְיָא? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם כב) ״וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי״ וְגוֹ׳.

ח אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַעֲלִין אוּנְקְלִי בְּשַׁבָּת. מַאי אוּנְקְלִי? אָמַר רַבִּי אַבָּא: אִיסְטוֹמְכָא דִּלְבָא. מַאי אָסוּתָא? מַיְתִי כַּמּוֹנָא כָּרְוָיָא, וְנִינְיָא, וְאַגַּדְנָא, וְצִיתְרֵי, וַאֲבַדְתָּא. לִלְבָא, בְּחַמְרָא וְסִימָנִיךְ: (תהלים קד) ״וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ״. לִרוּחָא, בְּמַיָּא וְסִימָנִיךְ: (בראשית א) וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם״. לְכוּדְּא, בְּשִׁיכְרָא וְסִימָנִיךְ: (שם כד) ״וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ״. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא שָׁחִיקְלֵהוּ לְכוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, וְשָׁקֵיל לֵיהּ מְלָא חָמֵשׁ אֶצְבְּעוֹתֵיהּ וְשָׁתֵי לֵיהּ. רַב אַשִׁי שָׁחִיק כָּל חַד וְחַד לְחוּדֵיהּ, וְשָׁקֵיל מְלֵא אֶצְבְּעָתֵיהּ רַבָּתִי, וּמְלֵא אֶצְבְּעָתֵיהּ זוּטַרְתֵּי. אָמַר רַב פָּפָּא: אֲנָא עַבְדִי לְכָל חַנֵּי וְלָא אִיתְּסָאִי, עַד דְּאָמַר לִי הַהוּא טַיָּעָא: אַיְתִי כּוּזָא חַדְתָּא, וּמַלֵּיהּ מַיָּא וְרָמֵי בֵּיהּ תַּרְוָדָא דִּדּוּבְשָׁא, וְתָלֵי לָהּ בֵּי כּוּכְבֵי, וּלְמָחָר אִישְׁתֵּי. עַבְדִי הָכִי וְאִיתְּסָאִי.

ט נו מִשְׁנָה. שָׁאַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי (עקיבא) [יְהוֹשֻׁעַ] כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ: מִפְּנֵי מָה אָסְרוּ גְּבִינַת גּוֹיִם? אָמַר לֵיהּ: מִפְּנֵי שֶׁמְּעַמְּידִין אוֹתָהּ בְּקִבַּת עֲגָלִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֱלִילִים. אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן מִפְּנֵי מַה לֹּא אָסְרוּהָ בַּהֲנָאָה? הִשִּׁיאוֹ לְדָבָר אַחֵר, אָמַר לֵיהּ: יִשְׁמָעֵאל (אחי) הֱיֵאַ אַתָּה קוֹרֵא: (ש״ה א) ״כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן״, אוֹ ״כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ״? אָמַר לֵיהּ: ״כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן״. אָמַר לֵיהּ: אֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ (מוכיח) [מְלַמֵּד] עָלָיו: ״לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים״ וְגוֹ׳.

י וְחֶרֶס הַדְּרִיאֲנִי. מַאי ׳הַדְּרִיאֲנִי׳? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: חֶרֶס שֶׁל אַדְרִיאָנוּס קֵיסָר. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: קַרְקַע בְּתוּלָה הָיְתָה, שֶׁלֹּא עִבְּדָהּ אָדָם מֵעוֹלָם. עִבְּדָהּ וּנְטָעָהּ וְרָמָא לֵיהּ לְחַמְרָא בְּגוּלְפֵי חִיוְרֵי, וּמַיְצֵי לְהוּ לְחַמְרֵיהוּ וּמַתְבְּרוּ לְהוּ בְּחַסְפֵּי, וְדָרוּ בַּהֲדֵיהוּ, וְכָל הֵיכָא דְּמַטוּ, תָּרוּ לְהוּ וְשָׁתוּ.

יא נז גמרא. הִשִּׁיאוֹ לְדָבָר אַחֵר וְכוּ׳. מַאי? (שיר א) ״כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן״? כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲרָבִים עָלַי דִּבְרֵי (דודים) [דּוֹדֶיךָ], יוֹתֵר מִיֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה. מַאי שְׁנָא הַאי קְרָא דְּשַׁיְלֵיהּ? אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, [וְאִיתֵּימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַמִּי]: מֵרֵישֵׁיהּ דִּקְרָא קָאָמַר לֵיהּ: (שם) ״יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ״. אָמַר לֵיהּ: יִשְׁמָעֵאל אָחִי חֲשׁוֹקְנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיךָ זוֹ בְּזוֹ וְאַל תִּבָּהֵל לְהָשִׁיב. מַאי טַעְמָא? אָמַר עוּלָּא [וְאִיתֵּימָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא]: גְּזֵרָה חֲדָשָׁה הִיא וְאֵין מְפַקְפְּקִין בָּהּ. וְאַמַּאי לֹא אָמְרָה לֵיהּ? מִשּׁוּם דְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: כִּי גָּזְרוּ גְּזֵרָה בְּמַעֲרָבָא, לָא מְגַלּוּ טַעְמָא עַד תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא, דִּלְמָא אֵיכָּא אִינִישׁ דְּלָא סְבִירָא לֵיהּ, וַאֲתֵי לְזַלְזוּלֵי בָּהּ.

יב תָּנוּ רַבָּנָן: אֵשֶׁת חָבֵר חֲבֵרִי הִיא כְּחָבֵר. עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר חֲבֵרִי הוּא כְּחָבֵר. חָבֵר שֶׁמֵּת, אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ חֲבֵרִי הֵן בְּחֶזְקָתָן עַד שֶׁיְּחַשְּׁדוּ.

יג נח דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: מַאי דִּכְתִיב: (ש״ה א) ״לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים״. לְמַה תַּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה? לְצָלוֹחִית שֶׁל פַּלַיְטוֹן, מְגֻלָּה, רֵיחָהּ נוֹדֵף, מְכֻסָּה, אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף. וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁמְּכַסִּין מִמֶּנּוּ מִתְגַּלִּין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שה״ש א) ״עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ״, קְרִי בֵיהּ ״עֲלוּמוּת״. (אהבוך.) וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת אוֹהֲבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עֲלָמוֹת״, קְרִי בֵיהּ ״עַל־מוֹת אֲהֵבוּךָ״. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנּוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת; [אֶחָד] הָעוֹלָם הַזֶּה, [וְאֶחָד] הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עֲלָמוֹת״, קְרִי בֵיהּ ״עוֹלָמוֹת״.

יד נט אָמַר רַב: תְּרֵי מִינֵי שַׁתִּיתָא שָׁדַר (ליה) בַּרְזִילַי הַגִּלְעָדִי לְדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י״ז:כ״ז-כ״ח) ״מִשְׁכָּב וְסַפּוֹת וּכְלֵי יוֹצֵר וְחִטִּים וּשְׂעֹרִים וְקֶמַח וְקָלִי וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְקָלִי״.

טו תָּנוּ רַבָּנָן: פַּעַם אַחַת חִשְׁרַבִי בְּמֵעָיו. אָמַר: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁיּוֹדֵעַ, יֵין תַּפּוּחִים שֶׁל גּוֹיִם, אָסוּר אוֹ מֻתָּר? אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: פַּעַם אַחַת חָשׁ אַבָּא בְּמֵעָיו, וְהֵבִיאוּ לוֹ יֵין תַּפּוּחִים שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה, וְשָׁתָה וְנִתְרַפֵּא, אָמַר לֵיהּ: כָּל כָּךְ הָיָה בְּיָדְךָ, וְאַתָּה מְצַעֲרֵנִי? בָּדְקוּ וּמָצְאוּ גּוֹי אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת גַּרְבִיִּין תַּפּוּחִים שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה, וְשָׁתָה וְנִתְרַפֵּא. אָמַר: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁמָּסַר עוֹלָמוֹ לִשּׁוֹמְרִים.

פרק ג

א עבודה זרה פרק ג - ס ״וְגַם אֶת מַעֲכָה אִמּוֹ (הסירה) [וַיְסִרֶהָ] מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת מִפְלַצְתָּהּ״. (מלכים א ט״ו:י״ג) מַאי ״מִפְלַצְתָּהּ״? אָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) דַּהֲוָת מַפְלְיָא לֵיצָנוּתָא. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: כְּמִין זַכְרוּת עָשְׂתָה לָהּ וְהָיְתָה נִבְעֶלֶת לוֹ בְּכָל יוֹם. רַב הוּנָא רָמֵי, כְּתִיב: (דה״א יד) ״וַיַּעַזְבוּ [שָׁם] אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשָּׂרְפוּ בָאֵשׁ״, וּכְתִיב: (שמואל ב ה׳:כ״א) ״וַיִּשָּׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו״? לָא קַשְׁיָא, כָּאן קֹדֶם שֶׁבָּא אִתַּי הַגִּתִּי, כָּאן לְאַחַר שֶׁבָּא אִתַּי הַגִּתִּי, דִּכְתִיב: (שם יב) ״וַיִּקַּח אֶת עֲטֶרֶת מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּמִשְׁקָלָהּ כִּכַּר זָהָב וְאֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד״. וּמִי שָׁרֵי? אִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ. אָמַר רַב נַחְמָן: אִתַּי הַגִּתִּי בָּא וּבִטְּלָהּ. ״וּמִשְׁקָלָהּ כִּכַּר זָהָב״. (מי) [הֵיכִי] מָצֵי מַנַּח לָהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: רְאוּיָה (היתה) לָנוּחַ בְּרֹאשׁ דָּוִד. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר: אֶבֶן שׁוֹאֶבֶת הָיְתָה לָהּ, דַּהֲוָת דָּאֲרֵי לָהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: אֶבֶן יְקָרָה הָיְתָה בָּהּ, שֶׁשָּׁוָה כִּכַּר זָהָב. (תהילים קי״ט:נ״ו) ״זֹאת הָיְתָה לִּי, כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי״. מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: בִּשְׂכַר שֶׁ״פִּקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי״, ״זֹאת הָיְתָה לִּי״ לְעֵדוּת. מַאי ׳עֵדוּתָהּ׳? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שֶׁהָיָה מַנִּיחָהּ בְּמָקוֹם תְּפִלִּין וְהוֹלְמָתוֹ. וְהָא (קא) בָּעֵי אַנּוּחֵי תְּפִלִּין. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: מָקוֹם יֵשׁ בָּרֹאשׁ שֶׁרָאוּי לְהַנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי תְּפִלִּין. (מלכים ב י״א:י״ב) (ויוציאו) [״וַיּוֹצֵא] אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וְאֶת הָעֵדוּת״. ׳נֵזֶר׳ זוֹ כְּלִילָא. ׳עֵדוּת׳, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: עֵדוּת הִיא לְבֵית דָּוִד שֶׁכָּל הָרָאוּי לְמַלְכוּת הוֹלְמָתוֹ, (ושאין) [וְכָל שֶׁאֵינוֹ] רָאוּי לַמַּלְכוּת אֵין הוֹלְמָתוֹ. (מלכים א א׳:ה׳) ״וַאֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר: אֲנִי אֶמְלוֹךְ״. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (שבקש) [שֶׁמִּתְנַשֵּׂא] לְהוֹלְמוֹ וְלֹא הוֹלַמְתּוֹ. (שם) ״וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים, וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו״. מַאי רְבוּתָא? תָּנָא: כֻּלָּם נְטוּלֵי טְחוֹל וַחֲקוּקֵי כַּפּוֹת הָרַגְלַיִם.

ב סא תָּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְעוֹקֵר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁצָּרִיךְ לְשָׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים י״ב:ג׳) ״וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם״. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (דברים י״ב:ג׳) ״אַבֵּד תְּאַבְּדוּן״. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם״? לְכַנּוֹת לָהּ שֵׁם. וְיָכוֹל לְשַׁבֵּחַ? לְשֶׁבַח סַלָּקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, יָכוֹל לֹא לְשַׁבֵּחַ וְלֹא] לְגַנַּאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם ז) ״שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ״.

פרק ד

א עבודה זרה פרק ד - סב תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁאָלוּ פִּילוֹסוֹפִין אֶת הַזְּקֵנִים בְּרוֹמִי: אִם אֱלֹהֵיכֶם, אֵין רְצוֹנוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי מָה אֵין מְבַטְּלָהּ? אָמְרוּ לָהֶם: אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין הָעוֹלָם צָרִיךְ לוֹ הָיוּ עוֹבְדִין, הָיָה מְבַטְּלוֹ. חֲרֵי עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלַלְבָנָה לַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת. יֹאבֵד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים? אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ עַתִּידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין. דָּבָר אַחֵר: חֲרֵי שֶׁגָּזַל סְאָה שֶׁל חִטִּין, וְהָלַךְ וּזְרָעָהּ בַּקַּרְקַע, דִּין הוּא שֶׁלֹּא תִּצְמַח, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג [וְהוֹלֵךְ], וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ, עַתִּידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין. דָּבָר אַחֵר: חֲרֵי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, דִּין הוּא שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר, אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג [וְהוֹלֵךְ], וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ, עַתִּידִין לִתֵּן אֶת הַדִּין. וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַּיָּן לָרְשָׁעִים שֶׁעוֹשִׂים סָלַע שֶׁלִּי פּוּמְבִּי, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי וּמַחְתִּימִין אוֹתִי בְּעַל כָּרְחִי.

ב סג שָׁאַל פִּילוֹסוֹף אֶחָד אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם: (דברים ד׳:כ״ד) ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא, אֵל קַנָּא״. מִפְּנֵי מָה מִתְקַנֵּא בְּעוֹבְדֶיהָ, וְאֵין מִתְקַנֵּא בָּהּ? אָמַר לוֹ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְנָשִׁיא שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן, וְאוֹתוֹ בֵּן הָיָה מְגַדֵּל לוֹ אֶת הַכֶּלֶב, וְהֶעֱלָה לוֹ שֵׁם עַל שֵׁם אָבִיו, וּכְשֶׁהוּא נִשְׁבַּע, אוֹמֵר: בְּחַיֵּי כֶּלֶב אַבָּא, כְּשֶׁשָּׁמַע הָאָב, עַל מִי [הוּא] כּוֹעֵס? עַל הַבֵּן [הוּא כּוֹעֵס], אוֹ עַל הַכֶּלֶב [הוּא כּוֹעֵס]? הֲרֵי אוֹמֵר: עַל הַבֵּן [הוּא כּוֹעֵס]. אָמַר לֵיהּ: כֶּלֶב אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? וַהֲלֹא יֵשׁ בָּהּ מַמָּשׁ! אָמַר לֵיהּ: מָה רָאִיתָ? [אָמַר לוֹ]: פַּעַם אַחַת נָפְלָה דְּלֵקָה בְּעִירֵנוּ, וְנִשְׂרְפָה כָּל הָעִיר, וְהַבַּיִת שֶׁהָיָה שָׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא נִשְׂרְפָה. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה, עִם הַחַיִּים הוּא עוֹשֶׂה, אוֹ עִם הַמֵּתִים [הוּא עוֹשֶׂה]? הֲרֵי אוֹמֵר: עִם הַחַיִּים [הוּא עוֹשֶׂה]. אָמַר לֵיהּ: כֶּלֶב אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? מֵת אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ? אִם כֵּן יַאבְּדֶנָּה מִן הָעוֹלָם! אָמַר לֵיהּ: אִלּוּ לְדָבָר שֶׁאֵין הָעוֹלָם צָרִךְ בּוֹ עוֹבְדִין, הָיָה מְבַטְּלוֹ. חֲרֵי הֵם עוֹבְדִים לַחַמָּה וְלַלְבָנָה לַכּוֹכָבִים וְלַמַּזָּלוֹת, לַאֲפֵיקִים וְלַגְּאָיוֹת. יֹאבֵד עוֹלָמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוֹטִים? (אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו, עתידין ליתן את הדין.) וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (צפניה א׳:ב׳-ג׳) ״אָסֹף אָסֵף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, נְאֻם ה׳״. וּכְתִיב: (שם) ״אָסֹף אָדָם וּבְהֵמָה אָסֹף עוֹף הַשָּׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם וְהַמַּכְשֵׁלוֹת אֶת הָרְשָׁעִים״ וְגוֹ׳. וְכִי מִפְּנֵי שֶׁהָרְשָׁעִים נִכְשָׁלִים בָּהֶם, יַאבְּדֵם מִן הָעוֹלָם? וַהֲלֹא לְאָדָם הֵם עוֹבְדִים? (שם) ״וְהִכְרַתִּי אֶת הָאָדָם״ וְגוֹ׳.

ג סד שָׁאַל אַגְרִיפַּס שַׂר צָבָא אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: כְּתִיב בְּתוֹרַתְכֶם: (דברים ד׳:כ״ד) ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא״. כְּלוּם מִתְקַנֵּא, אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם. גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר. עָשִׁיר בְּעָשִׁיר. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ, חֲשׁוּבָה מִמֶּנָּה אֵין מִתְקַנֵּא בָּהּ, פְּחוּתָה מִמֶּנָּה מִתְקַנֵּא בָּהּ. אָמַר לֵיהּ: זוּנִין לְרַבִּי עֲקִיבָא: לְבִי וְלִבָּךְ יָדְעִין דַּעֲבוֹדַת גִּלּוּלִין לֵית בָּהּ מִשְּׁשָׁא, וְהָא קָא חָזִינַן [גַּבְרִי] דְּאָזְלִי כִּי מִתְבְּרֵי, וְאַתּוּ כִּי מַצְמְדֵי, מַאי

טַעְמָא? אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם נֶאֱמָן שֶׁהָיָה בָּעִיר, וְכָל בְּנֵי עִירוֹ הָיוּ מַפְקִידִים אֶצְלוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים. בָּא אָדָם אֶחָד הִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים, פַּעַם אַחַת שָׁכַח וְהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּלֹא עֵדִים. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: בּוֹא וְנִכְפְּרֵנוּ. אָמַר לָהּ: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹטָה זֶה עָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, אֲנוּ נְאַבֵּד אֶת אֶמוּנָתֵנוּ? אַף [כָּךְ] יִסּוּרִין, בְּשָׁעָה שֶׁמְּשַׂגְּרִין אוֹתָן עַל הָאָדָם, מַשְׁבִּיעִין (עליהם) [אוֹתָן] שֶׁלֹּא תֵּלְכוּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְלֹא תֵּצְאוּ אֶלָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי, [וּבְשָׁעָה פְּלוֹנִית], וְעַל יְדֵי פְּלוֹנִי, וְעַל יְדֵי סַם פְּלוֹנִי. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת, הָלַךְ זֶה לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. (שלו) אָמְרוּ יִסּוּרִין: דִּין הוּא שֶׁלֹּא נֵצֵא. חוֹזְרִים וְאוֹמְרִים: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹטֶה זֶה עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, אֲנוּ (נתיר) [נְאַבֵּד] שְׁבוּעָתֵנוּ? וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:נ״ט) ״וְהִפְלָיֵם רָעִים וְנֶאֱמָנִים״. ׳רָעִים׳, בְּשִׁלִּיחוּתָן. ׳וְנֶאֱמָנִים׳, בְּשִׁבּוּעָתָן. אָמַר לֵיהּ (רבה) [רָבָא] בַּר רַב יִצְחָק לְרַב יְהוּדָה: הָאֵיכָא [בֵּית] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּאַתְרִין, דְּכִי מַנְּגִיבְעָלְמָא, וְלֹא אַתִּי מִטְרָא, מִתְחָזֵי לְהוּ בְּחַלְמָא, וְאָמַר לְהוּ: שַׁחֲטוּ לִי גַּבְרָא, וְאֵיתֵי מִטְרָא. שָׁחֲטוּ לָהּ גַּבְרָא וְאָתָא מִטְרָא. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא (איכו שכיבי) [אִי חַיֵּי שְׁכִיבְנָא], לָא אַמְרֵי לְכוּ הָא מִלְּתָא, הָכִי אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (שם ד) ״אֲשֶׁר חָלַק ה׳ אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְכָל הָעַמִּים״. מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱלִיקָן בִּדְבָרִים כְּדֵי לְטָרְדָן מִן הָעוֹלָם. וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג׳:ל״ד) ״אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ, וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן״ בָּא לְטַמֵּא, פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לְטַהֵר, מְסַיְּעִין אוֹתוֹ.

ד בָּעָא מִינֵּיהּ רַב אַסִי מֵרַבִּי יוֹחָנָן: יַיִן שֶׁמְּסָכוֹ גּוֹי מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: וְאֵימָא ׳מְזָגוֹ׳? אָמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּדִכְתִיב קָאֲמִינָא: (משליט) ״טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ״. אָמַר לֵיהּ: לְשׁוֹן תּוֹרָה לְעַצְמָהּ וּלְשׁוֹן חֲכָמִים לְעַצְמוֹ. [מַאי? אָמַר לֵיהּ: אָסוּר, מִשּׁוּם ״לֵךְ לֵךְ, אַמְרִין נְזִירָא, סְחוֹר סְחוֹר, לְכַרְמָא לֹא תִּקְרַב״].

פרק ה

א **עבודה זרה פרק ה** - סה רָבָא אַמְטֵי לֵיהּ קוּרְבָּנָאלְבַר שֶׁשָּׁךְ בְּיוֹם אִידָם, אָמַר: יַדְעָנָא בֵּיהּ דְּלָא פָּלַח לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָזַל, אַשְׁכְּחֵיהּ דְּיָתֵיב עַד צַוָּארֵיהּ בְּוָרְדֵי, וְקַיְמָן זוֹנוֹת עֲרֻמּוֹת קַמֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: אִית לְכוּ כִּי הַאי גַּוְנָא לְעָלְמָא דְּאַתְּי? אָמַר לֵיהּ: דִּידָן עֲדִיפָא טְפֵי מֵהַאי. (ומאי טפי מהאי) [אָמַר לֵיהּ: טְפֵי מֵהַאי מִי הֲוָה?] אָמַר לֵיהּ: אַתּוּן אִית עֲלַיְכוּ אִימְתָא דְּמַלְכוּתָא. אָנָן, לָא תְּהֲוֵי עֲלָן אִימְתָא דְּמַלְכוּתָא. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא מֵיהָא מַאי אִימְתָא דְּמַלְכוּתָא אִיכָּא עֲלַי? (אדקאי) [אַדְּיָתְבֵי] אָתָא פְּרִיסְתְּקָאדְּמַלְכָּא, אָמַר לֵיהּ: קוּם דְּקָא בָּעֵי לָךְ מַלְכָּא. כִּי נָפִיק וְאָזִיל, אָמַר לֵיהּ: עֵינָא דְּחַזְיָא לְכוּ בְּבִישׁוּתָא תְּפָקַע! אָמַר לֵיהּ רָבָא: ׳אָמֵן׳. פַּקְעֵי עֵינֵיהּ דְּבַר שֶׁשָּׁךְ. אָמַר רַב פַּפִּי: אֵיבָעֵי לֵיהּ לְמֵימַר לֵיהּ מֵהָכָא: (תהילים מ״ה:י׳) ״בְּנוֹת מְלָכִים בִּיקָרוֹתָיִךְ, נִצְּבָה שֵׁגַל לִימִינֵךְ בְּכֶתֶם אוֹפִיר״. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: (איבעי ליה למימר מהכא: (בראשית כ״ה:כ״ג) ״ולאם מלאם יאמץ״. אמר רב פפא:) אֵיבָעֵי לֵיהּ: לְמֵימַר מֵהָכָא: (ישעיהו ס״ד:ג׳) ״עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ״.

ב סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה